

Кластерна взаємодія як інструмент управління інноваційною діяльністю підприємств будівельної галузі

Сотник Вікторія Вікторівна¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2026	Економіка	334.7:005.591.6:69

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19876782>

Анотація. У статті досліджено теоретико-методичні та прикладні аспекти розвитку будівельної галузі України в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови. Проаналізовано динаміку функціонування будівельного ринку у 2022–2025 роках, визначено основні етапи його трансформації та структурні зміни, зокрема зростання ролі інфраструктурного сегмента та концентрацію ринку у провідних будівельних компаній. Особливу увагу приділено аналізу діяльності ключових підприємств будівельної галузі, які забезпечують реалізацію державних і міжнародних проєктів відновлення. Обґрунтовано доцільність застосування кластерної моделі організації будівельної галузі як інструменту підвищення ефективності взаємодії між учасниками ринку. Запропоновано структурну модель будівельного кластера та визначено його основні функціональні елементи. Встановлено, що кластерна взаємодія забезпечує синергетичний ефект, сприяє оптимізації ресурсів, прискоренню реалізації проєктів та підвищенню інноваційної активності підприємств. Сформовано пріоритетні напрями розвитку будівельних підприємств, які охоплюють інноваційно-технологічну модернізацію, розвиток коопераційних зв'язків, диверсифікацію діяльності, удосконалення управління та розвиток людського капіталу. Доведено, що їх комплексна реалізація є ключовою умовою забезпечення конкурентоспроможності будівельної галузі та її стійкого розвитку в умовах відбудови України.

Ключові слова: будівельна галузь, кластерна модель, інноваційний розвиток, будівельні підприємства, управління інноваціями, конкурентоспроможність, цифровізація.

Cluster Interaction as a Tool for Managing the Innovation Activity of Construction Industry Enterprises

Annotation. The article examines the theoretical, methodological, and applied aspects of the development of the construction industry in Ukraine under martial law and post-war recovery conditions. The dynamics of the construction market in 2022–2025 are analyzed, the main stages of its transformation are identified, as well as structural changes, including the growing role of the infrastructure segment and market concentration among leading construction companies. Special attention is paid to the analysis of key enterprises that implement state and international reconstruction projects.

The feasibility of applying a cluster model for organizing the construction industry as a tool for improving interaction efficiency among market participants is substantiated. A structural model of a construction cluster is proposed, and its main functional components are

¹ доцент кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського, Національний університет біоресурсів і природокористування України ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0507-2348>

defined. It is established that cluster interaction ensures a synergistic effect, contributes to resource optimization, accelerates project implementation, and enhances the innovative activity of enterprises. Priority directions for the development of construction enterprises are formed, including innovation and technological modernization, development of cooperation links, diversification of activities, improvement of management systems, and human capital development. It is proven that their comprehensive implementation is a key condition for ensuring the competitiveness and sustainable development of the construction industry under Ukraine's reconstruction conditions.

Keywords: construction industry, cluster model, innovative development, construction enterprises, innovation management, competitiveness, digitalization.

Вступ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку будівельної галузі характеризується високим рівнем динамічності, зростанням конкуренції, ускладненням умов господарювання та необхідністю активного впровадження інноваційних рішень. У цих умовах управління інноваційною діяльністю підприємств набуває ключового значення як фактор забезпечення їх довгострокової конкурентоспроможності, ефективності функціонування та здатності до адаптації в мінливому зовнішньому середовищі. Традиційні підходи до організації інноваційної діяльності поступово втрачають свою ефективність, що зумовлює необхідність пошуку нових інструментів і форм взаємодії між суб'єктами господарювання. Актуальність дослідження суттєво посилюється в умовах воєнного стану в Україні, який призвів до значних руйнувань об'єктів житлової, виробничої та транспортної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, скорочення інвестиційної активності та підвищення рівня невизначеності у функціонуванні підприємств. За таких умов будівельна галузь виступає однією з ключових сфер, що забезпечуватиме відновлення економіки країни, відбудову зруйнованих територій та модернізацію інфраструктури на новій технологічній основі. Це, у свою чергу, вимагає не лише значних ресурсів, але й ефективного управління інноваційними процесами, здатними забезпечити підвищення продуктивності, якості та швидкості виконання будівельних робіт.

Важливою передумовою підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю є розвиток інтеграційних форм взаємодії між підприємствами, науковими установами, органами державної влади та іншими учасниками інноваційного процесу. У цьому контексті особливого значення набуває кластерна взаємодія, яка передбачає формування стійких партнерських зв'язків та кооперації з метою досягнення синергетичного ефекту. Кластерний підхід сприяє концентрації ресурсів, активізації обміну знаннями та технологіями, прискоренню інноваційних процесів і створенню сприятливого середовища для розвитку підприємств. Для будівельної галузі кластерна взаємодія є особливо актуальною, оскільки дозволяє поєднати потенціал різних учасників, а саме забудовників, підрядних організацій, виробників будівельних матеріалів, проектних і науково-дослідних установ, інвесторів та органів влади, з метою реалізації комплексних інноваційних проєктів. Такий підхід забезпечує підвищення ефективності використання ресурсів, зниження ризиків, прискорення впровадження новітніх технологій і формування конкурентних переваг підприємств у довгостроковій перспективі. Попри значний науковий доробок у сфері інноваційного розвитку та кластеризації економіки, питання застосування кластерної взаємодії як інструменту управління інноваційною діяльністю підприємств будівельної галузі в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, потребують уточнення механізми організації такої взаємодії, оцінки її ефективності та адаптації до специфічних умов функціонування будівельних підприємств в Україні.

Отже, дослідження кластерної взаємодії як інструменту управління інноваційною діяльністю підприємств будівельної галузі є актуальним і своєчасним, з огляду на необхідність відновлення економіки, підвищення інноваційної активності суб'єктів господарювання та формування ефективних моделей їх співпраці в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інноваційного розвитку підприємств та формування кластерної взаємодії є одним із ключових напрямів сучасних економічних досліджень, що пояснюється необхідністю забезпечення стійкого розвитку економічних систем в умовах глобальних трансформацій, цифровізації та підвищених ризиків, зумовлених воєнним станом в Україні. Особливої актуальності набувають дослідження, пов'язані з пошуком ефективних механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств, зокрема у будівельній галузі, яка відіграє важливу роль у процесах відновлення економіки.

Теоретичні засади кластерного підходу сформовані у працях зарубіжних учених, серед яких М. Портер, який розглядав кластери як просторово-організовані системи взаємодії підприємств, що забезпечують підвищення їх конкурентоспроможності за рахунок синергії, спеціалізації та інноваційної активності. Подальший розвиток концепції інновацій отримав у працях Г. Чесбро, який обґрунтував модель відкритих інновацій, де ключове значення має взаємодія між компаніями, науковими установами та ринковими структурами [9]. Д. Форей розвинув підхід смарт-спеціалізації, акцентуючи увагу на необхідності концентрації ресурсів у пріоритетних сферах розвитку регіонів [12]. Питання розвитку кластерних структур та регіональної конкурентоспроможності також досліджували К. Кетелс та О. Мемедович, які довели, що кластеризація сприяє економічному відновленню та підвищенню інноваційної спроможності територій [13]. У свою чергу, К. Морган підкреслював роль регіональних інноваційних систем як основи формування ефективних кластерних утворень [14].

Серед вітчизняних учених значний внесок у розвиток теорії інноваційної економіки та кластеризації зробила Н. Внукова, який розглядає кластерну політику як інструмент підвищення інноваційної активності економіки, особливо в умовах глобальних викликів та трансформацій [2]. О. Амоша досліджує інституційні аспекти інноваційного розвитку промисловості та наголошує на необхідності модернізації економічної структури України через впровадження інноваційних механізмів управління [1]. В. Пономаренко, Л. Малярець та Н. Внукова у колективній монографії обґрунтовують особливості інноваційного розвитку суб'єктів господарювання в умовах воєнного та повоєнного стану, підкреслюючи зростання ролі адаптивних управлінських рішень та інтеграційних форм співпраці [5].

Окремий науковий інтерес становлять дослідження, присвячені кластеризації економіки України. М. Кизим та В. Хаустова розглядають кластерні структури як інструмент відновлення економічного потенціалу держави та підвищення ефективності регіонального розвитку [6]. Автори підкреслюють, що кластерний підхід дозволяє забезпечити концентрацію ресурсів і підвищити інноваційну активність підприємств у стратегічно важливих галузях. І. Підоричева досліджує смарт-спеціалізацію як сучасний інструмент регіональної інноваційної політики, наголошуючи на необхідності формування ефективних інноваційних екосистем та розвитку міжсекторальної взаємодії [8]. Вона підкреслює, що кластеризація є важливим механізмом реалізації смарт-спеціалізації в промислових регіонах України.

У контексті будівельної галузі значну увагу дослідники приділяють питанням цифровізації та впровадження сучасних технологій. Г. Жовтяк та Р. Богданов акцентують на розвитку потенціалу будівельних підприємств в умовах цифрової трансформації, підкреслюючи роль інновацій у підвищенні ефективності управління [4]. М. Кулик, С. Куліш та С. Іщенко досліджують впровадження BIM-технологій у будівництві

як інструменту цифрової інтеграції та оптимізації управлінських процесів [7]. Автори підкреслюють, що кластерна взаємодія забезпечує ефективне поєднання ресурсів учасників інноваційного процесу, сприяє пришвидшенню відновлення економіки та підвищенню її стійкості в умовах кризових явищ.

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про значну увагу дослідників до проблем інноваційного розвитку та кластерної взаємодії. Водночас, незважаючи на широкий спектр наукових праць, недостатньо дослідженими залишаються питання застосування кластерної взаємодії саме як інструменту управління інноваційною діяльністю підприємств будівельної галузі в умовах воєнного та повоєнного відновлення економіки України. Це зумовлює необхідність подальших поглиблених досліджень у даному напрямі з урахуванням сучасних викликів та особливостей функціонування будівельних підприємств.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розроблення науково-практичних положень щодо використання кластерної взаємодії як інструменту управління інноваційною діяльністю підприємств будівельної галузі в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено такі завдання: проаналізувати особливості функціонування будівельної галузі в умовах воєнного стану та окреслити ключові проблеми її інноваційного розвитку; обґрунтувати доцільність застосування кластерного підходу як інструменту управління інноваційною діяльністю будівельних підприємств; визначити основні переваги та ефекти від впровадження кластерної взаємодії у будівельній сфері; розробити пропозиції щодо удосконалення механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств будівельної галузі на основі кластерної взаємодії в умовах відновлення економіки України.

Результати

Будівельна галузь України в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій, пов'язаних із руйнуванням виробничої та житлової інфраструктури, порушенням логістичних ланцюгів, скороченням інвестиційних потоків і підвищенням рівня ризиків господарської діяльності. Значна частина підприємств зіткнулася з проблемами нестабільності ресурсного забезпечення, дефіциту кваліфікованої робочої сили та обмеженого доступу до сучасних технологій. Водночас саме будівельна галузь відіграє ключову роль у процесах відновлення економіки України, що формує потребу у швидкому впровадженні інноваційних рішень, цифрових технологій та нових організаційних моделей управління. У цих умовах традиційні підходи до управління інноваційною діяльністю виявляються недостатньо ефективними, що актуалізує необхідність використання інтеграційних механізмів розвитку.

Будівельна сфера України у 2022–2025 роках функціонувала в умовах глибокої структурної трансформації, спричиненої повномасштабною війною, руйнуванням інфраструктури, релокацією підприємств та різким скороченням інвестиційної активності. Цей період можна умовно поділити на три етапи: кризовий спад (2022 рік), адаптаційно-відновлювальний (2023 рік), стабілізаційно-зростаючий (2024 рік) та етап активізації відбудови й розширення інвестиційних проєктів (2025 рік).

У 2022 році будівельна галузь зазнала найглибшого падіння за весь період сучасного розвитку. Значна частина будівельних проєктів була призупинена або повністю зупинена через бойові дії, порушення логістичних маршрутів та нестабільність постачання будівельних матеріалів. Обсяги будівельних робіт суттєво скоротилися, а ринок фактично перейшов у режим аварійного та відновлювального будівництва. Основний акцент змістився на ліквідацію наслідків руйнувань та підтримку критичної інфраструктури. У 2023 році почав формуватися етап часткового відновлення галузі. Поступове відновлення економічної активності, а також запуск державних і

міжнародних програм реконструкції інфраструктури сприяли зростанню обсягів будівельних робіт. Найбільш динамічно розвивалися інженерне будівництво та проекти відновлення транспортної й енергетичної інфраструктури. Водночас житловий сегмент залишався нестабільним через обмежений попит та високі ризики інвестування [11].

Натомість у 2024 році будівельна сфера перейшла до етапу стабілізаційного зростання. Спостерігалось розширення інвестиційної активності, активізація державних програм відбудови, а також поступове відновлення приватного будівництва. Важливим фактором стало впровадження цифрових технологій управління будівельними проектами, зокрема BIM-рішень, що підвищило ефективність планування та реалізації об'єктів. Разом із тим галузь залишалася залежною від зовнішнього фінансування та міжнародної підтримки. У 2025 році сформувався тенденція до розширення масштабів відбудови та переходу від екстрених ремонтних робіт до системної реконструкції та модернізації інфраструктури. Зростає роль довгострокових інвестиційних проектів, розвитку державно-приватного партнерства та кластерних форм взаємодії між учасниками будівельного ринку. Водночас зберігаються виклики, пов'язані з дефіцитом ресурсів, кадровим забезпеченням та необхідністю підвищення інноваційної складової розвитку галузі. Загалом динаміка розвитку будівельної сфери України у 2022–2025 роках свідчить про перехід від кризового спаду до поступового відновлення та формування нової моделі розвитку, орієнтованої на інновації, цифровізацію та інтеграцію учасників ринку.

Для узагальнення основних тенденцій та кількісної оцінки змін у будівельній сфері України за 2022–2025 роки доцільно розглянути відповідні показники у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка розвитку будівельної галузі України у 2022–2024 роках

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Обсяг будівельних робіт, млрд. грн.	113,8	162,7	204,7
Житлове будівництво, %	-50	-4,6	16,3
Нежитлове будівництво, %	-50	20	35,5
Інженерна інфраструктура, %	-58	32,9	20
Структура ринку	зупинка нових проектів, аварійні роботи	відновлення через інфраструктуру	активізація відбудови та реконструкції
Основний напрями зростання	-	відновлення інфраструктури	державні та міжнародні проекти відбудови

Джерело: сформовано з використанням [4, 8, 10].

Аналіз наведених даних свідчить, що будівельна галузь України у 2022–2024 роках пройшла три етапи розвитку. У 2022 році спостерігалось різке падіння обсягів будівельних робіт, що було зумовлено початком повномасштабної війни, руйнуванням інфраструктури та зупинкою інвестиційних проектів. Галузь втратила понад половину довоєнного потенціалу. У 2023 році відбулося часткове відновлення ринку, що проявилось у зростанні обсягів будівельних робіт на 22,6%. Основним напрямом розвитку стали інфраструктурні проекти, пов'язані з відновленням транспортних мереж, енергетичних об'єктів та промислової інфраструктури. Водночас житловий сегмент залишався нестабільним і не демонстрував значного зростання. У 2024 році галузь перейшла до етапу стабілізаційно-відновлювального зростання. Обсяги будівництва збільшилися ще на 23,5% та досягли понад 204 млрд грн. Найшвидше

зростали нежитлове та інженерне будівництво, що свідчить про домінування відбудови критичної інфраструктури та економічних об'єктів. Однак повного відновлення довоєнного рівня галузь ще не досягла.

Зміна обсягів будівельних робіт, поява нових інфраструктурних пріоритетів і домінування відбудовчих проєктів сформували якісно нові умови функціонування ринку. У цих умовах відбулося не лише відновлення активності, але й суттєва трансформація конкурентного середовища, що проявилася у посиленні позицій окремих компаній та концентрації ринкової частки у вузького кола найбільших підрядників. Саме тому подальший аналіз доцільно зосередити на ключових будівельних компаніях України, які визначають сучасну структуру ринку, формують основні фінансові потоки галузі та є безпосередніми виконавцями інфраструктурних і відновлювальних проєктів. Розгляд їхньої діяльності дозволить більш глибоко зрозуміти механізми адаптації бізнесу до умов воєнного стану, а також виявити чинники, що забезпечують лідерство в сучасному будівельному секторі. В табл. 2 представлені найбільші компанії на будівельному ринку України.

Таблиця 2

Аналіз діяльності ключових будівельних компаній України за 2024–2025 рр.

Компанія	Спеціалізація	Ринкова позиція	Стратегічні особливості діяльності	Роль у процесах відбудови України
ТОВ «Автомагістраль-Південь»	Дорожнє та інфраструктурне будівництво.	Абсолютний лідер ринку	Висока концентрація державних підрядів, повний цикл реалізації інфраструктурних проєктів (від проєктування до експлуатаційного супроводу), значний виробничо-технічний потенціал та мобільність ресурсів.	Виконує системоутворюючу роль у відновленні національної транспортної інфраструктури, реалізує ключові державні програми будівництва та реконструкції автомобільних доріг і логістичних коридорів.
ТОВ «Автострада»	Інфраструктурне, дорожнє та гідротехнічне будівництво.	Один із провідних лідерів ринку.	Диверсифікована структура діяльності, впровадження сучасних технологій будівництва, одночасна реалізація проєктів у кількох інфраструктурних підсекторах.	Забезпечує відновлення критичної інфраструктури держави (транспорт, водопостачання, енергетика), бере участь у стратегічних проєктах відбудови громад.
ТОВ «Ростдорстрой»	Дорожнє та комунальне будівництво.	Стабільний ТОП-гравець.	Орієнтація на довгострокові державні та муніципальні контракти, стабільна регіональна присутність, ефективна система управління проєктами.	Виконує функцію підтримання та відновлення регіональної дорожньої інфраструктури, забезпечує безперервність транспортної доступності.

ТОВ «ОНУР Констракшн Інтернешнл»	Інтернешнл» (ONUR Construction International) Багато-профільне будівництво (інфраструктура, енергетика, житло).	Міжнародний інфраструктурний оператор.	Використання міжнародних стандартів управління, значна частка іноземних інвестицій, диверсифікація портфеля проєктів.	Реалізація комплексних проєктів відбудови інфраструктури, участь у відновленні транспортних, енергетичних і житлових об'єктів.
ПрАТ «Інтергал-Буд»	Житлове будівництво (девелопмент).	Лідер житлового сегмента.	Повний цикл девелопменту житлової нерухомості, масштабна реалізація проєктів у великих містах, системне управління портфелем нерухомості.	Формує значну частку первинного ринку житла, сприяє забезпеченню житлом населення та внутрішньо переміщених осіб.
ТОВ «ГЕОС Девелопмент»	Житловий девелопмент.	Динамічно зростаючий гравець.	Орієнтація на сучасні архітектурні концепції, висока швидкість реалізації проєктів, активна регіональна експансія.	Сприяє відновленню житлового фонду та формуванню сучасного міського середовища.
Ateliers de France	Спеціалізоване будівництво, реставрація.	Профільний міжнародний підрядник.	Високотехнологічні реставраційні роботи, застосування міжнародних стандартів якості та інженерних рішень.	Відновлення об'єктів культурної спадщини та складних інженерних споруд у межах міжнародних програм відбудови

Джерело: сформовано автором на основі аналізу діяльності підприємств.

Проведений аналіз провідних будівельних компаній України засвідчує формування висококонцентрованої структури ринку, в якій ключові позиції займають великі інфраструктурні та девелоперські підприємства з різним профілем спеціалізації. Домінування компаній дорожньо-інфраструктурного сегмента, зокрема ТОВ «Автомагістраль-Південь», ТОВ «Автострада» та ТОВ «Ростдорстрой», підтверджує визначальну роль державних і відновлювальних проєктів у формуванні ринкової динаміки. Водночас присутність міжнародних підрядників і девелоперських компаній свідчить про поступову диверсифікацію будівельного сектору та розширення напрямів діяльності в умовах відбудови країни. Загалом сучасна структура ринку характеризується поєднанням концентрації капіталу, інфраструктурної орієнтації та зростаючої ролі комплексних проєктів відновлення. У цих умовах особливої актуальності набуває дослідження кластерної організації будівельної галузі, яка дозволяє розглядати взаємодію підприємств не як ізольовану конкуренцію, а як мережу коопераційних зв'язків між компаніями, постачальниками, проєктними організаціями та державними інституціями. Саме кластерний підхід створює передумови для підвищення ефективності використання ресурсів, прискорення реалізації інфраструктурних проєктів та посилення інноваційного потенціалу будівельної галузі України в умовах відбудови.

Кластерна організація будівельної галузі розглядається як сучасна форма просторово-економічної взаємодії підприємств, що передбачає їх об'єднання у

взаємопов'язану систему з метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності та посилення конкурентоспроможності національного ринку. Її сутність полягає у формуванні стійких коопераційних зв'язків між будівельними компаніями, виробниками будівельних матеріалів, проектними та інжиніринговими організаціями, науковими установами, фінансовими інститутами та органами державної влади. Така інтеграція забезпечує не лише узгодженість дій учасників, але й створює умови для спільного використання ресурсів, технологій та інновацій. Ключовою характеристикою будівельного кластера є наявність спільного економічного простору, у межах якого формується повний цикл створення будівельної продукції від науково-проектної розробки до зведення та експлуатації об'єктів. Це дозволяє скоротити трансакційні витрати, мінімізувати часові затримки у реалізації проектів та підвищити узгодженість між усіма етапами будівельного процесу. Важливою перевагою кластерної моделі є також концентрація інноваційного потенціалу, оскільки взаємодія з науково-дослідними структурами сприяє впровадженню сучасних технологій будівництва та управління проектами. На рис. 1 відображено модель кластерної організації будівельної галузі.



Рис. 1. Модель кластерної організації підприємств будівельної галузі країни

Джерело: сформовано автором.

Запропонована модель кластерної організації будівельної галузі відображає перехід до інтегрованої системи взаємодії учасників ринку, у якій ключові будівельні компанії, виробники ресурсів, проектні організації, наукові установи та державні інституції функціонують як єдиний координаційний механізм. Такий підхід дозволяє забезпечити узгодженість дій на всіх етапах будівельного циклу від формування попиту

та проектування до реалізації й експлуатації об'єктів. У результаті формується синергетичний ефект, що проявляється у скороченні строків виконання проектів, підвищенні якості будівництва та більш ефективному використанні інвестиційних ресурсів. Отже, кластерна модель виступає не лише організаційною формою, а й стратегічним інструментом прискорення відбудови та модернізації будівельної галузі України.

Результати формування та аналізу кластерної моделі розвитку будівельної галузі свідчать про необхідність переорієнтації стратегій функціонування підприємств у напрямі підвищення їхньої інтегрованості, інноваційності та адаптивності до умов повоєнної відбудови. У цих умовах особливого значення набуває визначення пріоритетних напрямів розвитку будівельних підприємств, реалізація яких забезпечить підвищення їхньої конкурентоспроможності та ефективності діяльності в межах кластерної взаємодії.

1. Інноваційно-технологічна модернізація діяльності підприємств будівельної сфери передбачає впровадження інноваційно-технологічних рішень у виробничо-управлінські процеси. При цьому важливо активно використовувати цифрові технології управління будівництвом, зокрема BIM-моделювання, систем автоматизованого проектного планування, сучасних інформаційних платформ моніторингу проектів, а також інноваційних будівельних матеріалів і технологій. Реалізація зазначеного напрямку забезпечує підвищення ефективності використання ресурсів, зменшення собівартості будівельних робіт та підвищення якості кінцевої будівельної продукції.
2. Розвиток коопераційних зв'язків та інтеграція у кластерні структури включає в себе поглиблення кооперації між суб'єктами будівельного ринку шляхом участі у кластерних утвореннях та розвитку партнерських моделей взаємодії. Формування стійких горизонтальних і вертикальних зв'язків між будівельними компаніями, постачальниками ресурсів, проектними організаціями та державними інституціями сприяє зниженню трансакційних витрат, підвищенню узгодженості реалізації проектів та забезпеченню синергетичного ефекту від спільної діяльності. У результаті підвищується швидкість і якість реалізації інфраструктурних проектів відбудови.
3. Диверсифікація діяльності та стратегічне розширення сфер присутності, що здійснюється через розширення їхньої присутності у суміжних секторах економіки. Зокрема, йдеться про участь у проектах енергетичної інфраструктури, екологічного та «зеленого» будівництва, відновлення критичної інфраструктури та розвитку житлового фонду. Така стратегія дозволяє зменшити залежність підприємств від коливань окремих сегментів ринку, підвищити їхню фінансову стійкість та забезпечити довгострокову конкурентоспроможність у процесах відбудови економіки України.
4. Удосконалення системи управління та підвищення інвестиційної привабливості підприємств через формування сучасних моделей корпоративного управління, орієнтованих на прозорість, ефективність прийняття рішень та результативність реалізації будівельних проектів. Важливим елементом цього процесу виступає вдосконалення фінансового менеджменту, впровадження проектного підходу до управління та розвиток механізмів державно-приватного партнерства. Паралельно необхідним є підвищення інвестиційної привабливості підприємств шляхом покращення їхньої фінансової стійкості, забезпечення прозорості діяльності та формування позитивної ділової репутації, що є ключовим чинником залучення як внутрішніх, так і міжнародних інвестицій у процеси відбудови.
5. Розвиток людського капіталу та підвищення кваліфікації кадрового потенціалу, що передбачає впровадження безперервної професійної освіти, підвищення

кваліфікації працівників, адаптацію освітніх програм до сучасних технологій будівництва та потреб ринку праці. Особливого значення набуває формування управлінських і інженерних компетентностей, здатних працювати в умовах цифровізації та кластерної взаємодії. Реалізація цього напряму забезпечує підвищення продуктивності праці, зниження кадрового дефіциту та посилення інноваційного потенціалу будівельних підприємств.

Визначені пріоритетні напрями розвитку будівельних підприємств охоплюють ключові аспекти їхньої трансформації від технологічної модернізації та інтеграції у кластерні структури до диверсифікації діяльності, удосконалення системи управління та розвитку людського капіталу. Їх комплексна реалізація забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємств, посилення їхньої стійкості до зовнішніх викликів та створює необхідні передумови для ефективної участі у процесах відбудови та довгострокового розвитку будівельної галузі України.

Висновки

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що будівельна галузь України в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови залишається одним із ключових секторів національної економіки, який визначає темпи відновлення інфраструктури, житлового фонду та виробничих потужностей. Аналіз показав, що трансформаційні процеси у галузі супроводжуються високим рівнем концентрації ринку, домінуванням інфраструктурного сегмента та зростанням ролі великих будівельних компаній, які забезпечують реалізацію основних державних і міжнародних проектів відбудови. Водночас спостерігається поступова диверсифікація ринку за рахунок розвитку девелоперського сектору та залучення міжнародних підрядників, що підвищує загальну стійкість галузі до зовнішніх викликів.

Дослідження підтверджує, що традиційні підходи до організації будівельної діяльності є недостатньо ефективними в умовах високої невизначеності, що зумовлює необхідність переходу до інноваційно орієнтованих моделей розвитку. У цьому контексті кластерна модель організації будівельної галузі розглядається як ефективний інструмент забезпечення інтеграції учасників ринку, посилення коопераційних зв'язків та підвищення узгодженості управлінських і виробничих процесів. Її впровадження створює передумови для формування синергетичного ефекту, що проявляється у підвищенні ефективності використання ресурсів, скороченні строків реалізації проектів та покращенні якості будівельних робіт. Крім того, встановлено, що пріоритетними напрямами розвитку будівельних підприємств є інноваційно-технологічна модернізація, розвиток коопераційних і кластерних зв'язків, диверсифікація діяльності, удосконалення системи управління та розвиток людського капіталу. Їх комплексна реалізація забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємств, посилення їх інноваційної активності та адаптивності до умов зовнішнього середовища.

Отже, кластерна взаємодія виступає стратегічно важливим інструментом управління розвитком будівельної галузі України, що забезпечує її перехід до інноваційної, інтегрованої та стійкої моделі функціонування в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Амоша О. Інституційні детермінанти впровадження концепції смарт-спеціалізації: приклад старопромислових шахтарських регіонів України. Журнал європейської економіки. 2018. Т. 17, № 3. С. 310-344. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jee_2018_17_3_7.

2. Внукова Н. Кластерна політика інноваційного розвитку в умовах глобальних викликів. *Право та інновації*. 2024. № 4 (48). DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-4\(48\)-8](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-4(48)-8).
3. Дронь М., Онищук Р. Стратегії забезпечення фінансового відновлення України у післявоєнний період. *Ефективна економіка*. 2025. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.125%20>.
4. Жовтяк Г., Богданов Р. Розвиток потенціалу будівельних підприємств в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*, (75). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-64>.
5. Інноваційний розвиток діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного та повоєнного стану: теорія, практика, аналітика : монографія / В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець, Н. М. Внукова та ін. ; за заг. ред. В. С. Пономаренка. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2024. 429 с.
6. Кизим М.О., Хаустова В. Є. Розвиток кластерних структур в умовах відновлення економічного потенціалу України. *Економіка України*. 2022. №5, С. 3-19.
7. Кулик М.В., Куліш С.О., Іщенко С.С. Впровадження новітніх цифровізованих програмних комплексів на базі BIM-технологій у будівництві України. *Науковий вісник будівництва*. Сер. Будівництво. 2020. № 2. С. 301–306.
8. Підоричева І. Смарт-спеціалізація промислових регіонів України: організаційно-економічний супровід. *Економіка промисловості*. 2024. № 2 (106). С. 6-28. <https://doi.org/10.15407/econindustry2024.02.005>.
9. Chesbrough H. *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting, from Technology*. Harvard Business School Press. 2003. Boston.
10. Construction works performed in Ukraine in 2023 increased by 22.6% y/y. https://dia.dp.gov.ua/en/sonstruction-works-performed-in-ukraine-in-2023-increased-by-22-6-y-y/?utm_source=chatgpt.com.
11. Delgado M., Porter M. E Clusters and Entrepreneurship. *SSRN Electronic Journal* 10(4). 2022. P. 495-518. DOI:10.2139/ssrn.1689084.
12. Foray, D. *Smart Specialisation: Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy*. 2015. Abingdon: Routledge.
13. Ketels C., Memedovic O. From clusters to cluster-based economic development. *International Journal of Technological Learning, Innovation and Development*. Vol. 1, No. 3. P. 375-392. <https://doi.org/10.1504/IJTLID.2008.019979/>
14. Morgan K. *Smart Specialisation: Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy*. *Regional Studies*. Taylor & Francis Journals. 2015. Vol. 49(3). P. 480-482,
15. Porter M. E. *Clusters and the New Economics of Competition*. *Harvard Business Review*. 1998. Vol. 76(6). P. 77–90. <https://hbr.org/1998/11/clusters-and-the-new-economics-of-competition>.